

Nr 44.

Av herr **Sehlin**, om anslag till beredande av möjlighet till skolgång för vissa fattiga barn i Laxsjö församling m. m.

I årets statsverksproposition meddelar statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att Laxsjö församling hemställt om bidrag av statsmedel för år 1923 med 1,500 kronor för inackordering vid skola av vissa fattiga skolbarn, men att han icke kunnat tillstyrka bifall till denna ansökan, ehuru den var tillstyrkt av folkskoleinspektören, domkapitlet och skolöverstyrelsen. Som skäl därför anför han bland annat, att chefen för ecklesiastikdepartementet i skrivelse den 4 maj 1916 anmodat skolöverstyrelsen att taga under omprövning, huruvida inackorderingsbidrag av det slag, som redan beviljats vissa församlingar i de nordligaste länen för beredande av möjlighet till skolgång för vissa fattiga barn, borde tilldelas även andra församlingar i Norrland och tilläventyrs jämväl i närgränsande delar av Svealand, att skolöverstyrelsen inkommit med utredning och förslag härutinnan, men att Kungl. Maj:t ännu icke gjort någon framställning till riksdagen i detta ärende.

Vid förra årets riksdag hemställde undertecknad om ett anslag på 5,000 kronor att för ovan angivna ändamål fördelas bland församlingar inom Jämtlands län, men statsutskottet avstyrkte denna motion under motivering, att syftet visserligen var mycket behjärtansvärt, men att nödig utredning saknades.

På grund härav synes det mig i hög grad önskligt, att riksdagen får del av huvudinnehållet i den åberopade utredningen och beredes tillfälle att yttra sig om de synpunkter, som däri framförts, och därför tillåter jag mig att motionsvägen föra denna fråga.

Det är nu jämnt 20 år sedan frågan om statsbidrag för beredande av skolgång åt fattiga på längre avstånd från skolor boende skolpliktiga barn

första gången var före, i det att riksdagen år 1902 anslog 3,000 kronor till Vilhelmina och 2,000 kronor till Risbäcks skoldistrikt för inackordering av skolpliktiga barn. Sedan dess har riksdagen i allt större utsträckning beviljat anslag till ovannämnda ändamål, varvid för anslag till vissa församlingar t. ex. Jockmock och Frostviken fästs villkoret, att respektive församlingar skola bidra med minst samma belopp som statsanslaget.

På grund av ovan berörda skrivelse av den 4 maj 1916 infortrade skolöverstyrelsen uppgifter från 75 skoldistrikt inom Värmlands, Kopparbergs, Gästriklands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Med stöd av dessa uppgifter från skolråd och folkskoleinspektörer lämnade skolöverstyrelsen följande sammanfattning.

»Överstyrelsen vill först lämna en översikt av det nuvarande tillståndet i de bygder, som utredningen omfattar, och har det syntts överstyrelsen lämpligast att därvid utgå från folkskoleinspektörernas utredningar i ärendet. Dessa torde nämligen vara fotade på mera enhetliga och objektiva grunder än de från skolrådsordförandena inkomna uppgifterna, vartill kommer att enligt folkskoleinspektörernas yttranden även inom andra skoldistrikt än de uppgiftlämnande behov av inackordering förefinnes. Såsom redan nämnts, omfattar den införskaffade utredningen samtliga inspektionsområden inom de norrländska länen samt inom Kopparbergs och Värmlands län.

Värmlands
län.

Vad först sistnämnda län angår skulle enligt folkskoleinspektörernas uppgifter för närvarande 12 skoldistrikt vara i behov av statsbidrag för inackordering av tillsammans ungefär 90 barn, nämligen i Värmlandsdelen av Dalslands inspektionsområde följande 6 skoldistrikt: Järnskog med 9 barn i behov av inackordering, Stavnäs med 8, Bogen och Köla med vardera 6, Eda med 5 och Svanskog med 4, samt i Värmlands inspektionsområde Södra Finnskoga, där nu 21 barn inackorderades i närheten av någon skola, Östmark, där samma förhållande äger rum med 10 à 11 barn, Nyskoga med 8 à 9, Lysvik med 4 à 5, Norra Finnskoga med 3 à 4 samt Lekvattnet med 2 à 3 barn.

Kopparbergs
län.

Beträffande Kopparbergs län lämnas från folkskoleinspektören i Dalarnes södra inspektionsområde den uppgiften, att något behov av statsbidrag för ifrågavarande ändamål icke syntes förefinnas. I ett eller annat fall vore visserligen något enstaka barn i behov av inackordering, men enligt skolrådsordförandenas uppgifter vore skoldistriktet själva villiga att på egen bekostnad tillförsäkra sådana barn skolgång. — Inom Dalarnes norra inspektionsområde skulle enligt den av folkskoleinspektören verkställda utredningen behov av statsbidrag för inackordering förefinnas inom Mora, Hosjö och Vika

skoldistrikt för ett antal av respektive 7, 3 à 4 och 2 barn. Inom åtskilliga andra skoldistrikt skulle enligt inspektörens mening besparing för såväl stat som kommun kunna göras, om skolor med mycket ringa barnantal indroges och barnen i stället inackorderades i närheten av någon skola, men denna utväg torde dock säkerligen möta stora svårigheter. Några av ifrågavarande skoldistrikt hade för övrigt icke någon uttaxering till sitt skolväsen och skulle av den orsaken knappast kunna påräkna något bidrag från staten för inackordering. — Inom de till Gästriklands inspektionsområde hörande skoldistrikt av Kopparbergs län skulle behov av inackordering förefinnas för ett mindre antal barn inom Svartnäs skoldistrikt, och torde för ordnande av inackordering statsbidrag vara erforderligt.

Beträffande den del av sistnämnda inspektionsområde, som tillhör Gävleborgs län, skulle enligt folkskoleinspektörens uppgifter behov av inackordering av skolpliktiga barn förefinnas inom några skoldistrikt, för ett tämligen ringa antal barn inom Ockelbo, Undersviks och Åmots distrikt samt för ett något större antal inom Alfta. Av ifrågavarande skoldistrikt torde de tre sistnämnda vara i behov av statsbidrag för att ordna inackordering, enär den ekonomiska bärkraften inom distriktet vore ringa eller mycket ansträngd och barnen spridda på en mycket stor yta. Vad den del av Gävleborgs län som tillhör Hälsinglands inspektionsområde, angår, uppgives behov av inackordering förefinnas inom Bjuråkers skoldistrikt för 14 barn, inom Färila för 7, inom Los och Ramsjö för vardera 5 barn. Det sistnämnda distriktet torde dock icke böra erhålla bidrag av staten för ändamålet, då den ekonomiska ställningen där vore betydligt gynnsammare än i de övriga.

Gävleborgs
län.

Inom den del av Västernorrlands län, som i avseende på folkskoleinspektionen tillhör Medelpads inspektionsområde, synes behov av statsbidrag för inackordering av skolbarn icke förefinnas inom något skoldistrikt. Där emot uppgives ett flertal skoldistrikt inom Ångermanlands inspektionsområde behöva dylikt statsbidrag. Enligt från skolrådets ordförande i Graninge skoldistrikt erhållen uppgift, vilken vitsordas av vederbörande folkskoleinspektör, skulle inackorderingsbidrag där vara erforderligt för 25 barn. Från Anundsjö skoldistrikt uppgives, att 14 barn, som under redovisningsåret 1915—1916 icke erhöilo undervisning vare sig i skola eller hemmet, skulle genom anordnande av inackordering kunnat erhålla undervisning, varjämte regelbundnare skolgång skulle genom dylik inackordering kunnat i avsevärdare mån beredas åt 40—50 barn, som redan för närvarande åtnjöto någon undervisning; enligt folkskoleinspektörens mening skulle ifrågavarande barnantal i verkligheten vara vida större.

Västernorr-
lands län.

I behov av statsbidrag för ändamålet äro enligt folkskoleinspektören vidare Trehörningsjö, Björna, Vibyggerå, Junsele, Gideå, Viksjö, Stigsjö och Häggdånger skoldistrikt, inom vilka sådant skulle erfordras för sammanlagt minst 100 barn. — Av de församlingar inom Jämtlands och Härjedalens inspektionsområde, som geografiskt höra till Västernorrlands län, skulle två, nämligen Bodum och Tåsjö, vara i behov av inackorderingsbidrag för respektive 3 och minst 10 barn.

Jämtlands
län.

Inom Jämtlands län skulle av de församlingar, som tillhöra Jämtlands och Härjedalens inspektionsområde, Ström, Kall och Tännäs behöva inackorderingsbidrag för cirka 10 barn vardera, Offerdal för 8, Alanäs för 4 à 5 samt Bodum för 3 barn. Särskilt beträffande de förstnämnda församlingarna uppgivas svårigheterna för anordning av inackordering vara stora på grund av befolkningens fattigdom och hög utdebitering för skolväsendet. Inom ytterligare några skoldistrikt inom inspektionsområdet måste på grund av de långa avstånden inackordering av ett fåtal barn ske, men dessa skoldistrikt äro i ekonomiskt avseende bättre lottade och torde därför ej kunna påräkna statsbidrag för ändamålet. — Av församlingar inom Jämtlands län, som ej höra till nämnda inspektionsområde, uppgives Bodsjö behöva anordna inackordering för ett 20-tal barn, och då distriktet är synnerligen tyngt av skatter — under innevarande år utdebiteras enbart för skolväsendet 6 kronor 8 öre pr 100 kronor beräknad beskattningsbar inkomst — torde bidrag från staten för ändamålet vara av nöden.

Västerbottens
län.

Av församlingar inom Västerbottens läns södra inspektionsområde skulle enligt folkskoleinspektörens utredning Vilhelmina behöva statsbidrag till inackordering för 70 à 80 barn, oavsett det 20-tal barn, som undervisades i arbetsstugan, Åsele för 20 och Bjurholm för 8. I nämnda tvänne skoldistrikt kunde tillfälle till inackordering beredas barnen i bondgårdar i närheten av skolorna, vilket däremot icke vore fallet med Risbäcks skoldistrikt, där omkring 40 barn borde beredas undervisning och vård på det allmännas bekostnad; här vore ett barnhem, helt bekostat av statsmedel, ovillkorligen erforderligt. — Inom länets norra inspektionsområde vore inackordering erforderlig för 140 barn i Tärna, 100 barn i Malå, 95 barn i Stensele och 80 barn i Sorsele, av vilka redan nu respektive 103, 40, 60 och 50 barn kunnat inackorderas med understöd av det till lappmarksförsamlingar utgående statsbidraget för ifrågavarande ändamål samt vad Tärna församling anginge även av donationsmedel.

Norrbottnens
län.

Inom Norrbottens län slutligen uppgives beträffande länets södra inspektionsområde inackordering för beredande av skolgång vara behöflig i

fråga om Arjeplogs, Arvidsjaur, Älvsby och Norrfjärdens skoldistrikt. Antalet barn i behov av understöd för ändamålet uppginge enligt vederbörande skolrådsordförande till 21 för Arjeplog och 135 för Arvidsjaur, av vilka sistnämnda dock endast 35 fullständigt saknade undervisning; i de anförda siffrorna synas de barn, som redan nu blivit delaktiga i inackorderingsbidrag från staten, icke vara medräknade. För Älvsby uppger skolrådsordföranden 175 barn såsom varande i behov av inackordering, vilken siffra dock enligt vederbörande folkskoleinspektör synes vara alltför högt tilltagen. För Norrfjärdens nya hårt beskattade och skuldsatta församling vore enligt folkskoleinspektörens yttrande inackorderingsbidrag önskvärt för ett mindre antal barn, vilket dock endast efter en närmare utredning kunde fixeras. — Beträffande skoldistriktet inom Norrbottens läns norra inspektionsområde anför folkskoleinspektören i förevarande hänseende huvudsakligen följande. Karesuando hade i kyrkbyn en arbetsstuga, tillräcklig för behovet. Endast i några enstaka fall vore inackordering i hem lämpligare. Då distriktets ekonomi vore ytterligt svag, borde inackorderingskostnaden helt bestridas av statsmedel. I Juckasjärvi inackorderades skolbarn, som bodde avlägset från skola, dels i arbetsstugan i Vittangi, dels till ett antal av 15 i hem, varjämte distriktet stundom även inackorderade barn under kortare tid vid menföre, islossning och dylikt. Skoldistriktets ekonomiska ställning, som förr varit mycket god, hade på senare tider väsentligt försämrats, varför statsbidrag för inackordering vore av behovet påkallat. I Gällivare behövdes inackordering för omkring 75 barn utöver de 25 barn, som kunde få plats i Nattavaara arbetsstuga, i Jockmock för 135 barn samt i Edefors för ett 50-tal barn, varav dock ett 10-tal knappast torde kunna få inackordering i hem, vadan ett mindre internat bleve erforderligt. — Beträffande finnbygdens skoldistrikt i Norrbottens östra inspektionsområde anför vederbörande folkskoleinspektör, att det nu utgående statsbidraget för inackordering 10,000 kronor under nuvarande förhållanden och särskilt under nu rådande dyrtid vore alldeles otillräckligt, men torde i en framtid, då skolväsendet inom finnbygden i allmänhet och Korpilombolo i synnerhet blivit ordnat, vara tillräckligt stort. Beträffande svenskbygdens skoldistrikt inom området uppgives för Överkalix cirka 50 barn vara i behov av inackordering, för vilka dock på grund av svårigheten att anskaffa lämpliga inackorderingsställen en arbetsstuga i kyrkbyn borde inrättas, för Råneå 117 barn, för Töre 15 samt för Nederkalix 50 barn.

Efter denna översikt av förhållandena uti de bygder, varom nu är fråga, fortsätter skolöverstyrelsen.

Såsom av den lämnade utredningen framgår är skolväsendet i åtskilliga av skoldistriktet i ifrågavarande bygder i behov av att särskilda åtgärder vidtagas, för att det skall vinna en mot tidens krav svarande utveckling. Då, såsom överstyrelsen hade anledning framhålla i sitt den 30 november 1916 angivna underdåniga utlåtande angående förslag till ordnande av folkskolväsendet i lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning m. m., de för glest befolkade trakter utmärkande naturförhållandena medförde ökade utgifter för skolväsendet, och då ifrågavarande bygder trots ofta stora fastighetsvärden hava svårt att komma ut med utgifter för kommunala ändamål, synes det oundgängligen nödvändigt, att staten lämnar ett så kraftigt ekonomiskt understöd som möjligt, och detta synes så mycket mera vara en statens plikt, som staten inom dessa skoldistrikt ofta är en mycket stor fastighetsägare och inkomsttagare.

Vad som sagts angående de stora utgifterna för skolväsendet i glest befolkade trakter, gäller särskilt kostnaderna för skolbyggnader och deras utrustning. Helt naturligt söker man, att på alla de ställen, där barnantalet ej är allt för ringa få till stånd särskilda skolor. Men då i en by antalet skolpliktiga barn är synnerligen litet, synes man, i stället för att som nu ofta sker inrätta särskild skola, med fördel böra tillgripa inackordering. Skolor med alltför ringa barnantal bliva tydligen jämförelsevis dyra. Detta gäller icke blott för skoldistrikt utan även för staten, som ju numera bidrager med kostnaden för nästan hela avlöningen åt läraren. Dessa kostnader bliva uppenbarligen ännu större, därest en välbehövlig löneförbättring för lärarkåren blivit genomförd. Till närmare belysning tillåter sig överstyrelsen erinra om huru det skulle ställa sig beträffande en mindre folkskola med exempelvis 5 barn, om man utgår ifrån den för 1918 för lärarinna fastställda avlöningen och antager, att hon befinner sig i högsta lönegraden. I dylikt fall bidrager staten med 630 kronor till den egentliga avlöningen och med 260 kronor till tillfällig löneförbättring, alltså med sammanlagt 880 kronor, vilket för varje barn skulle göra 176 kronor. Det bleve uppenbarligen billigare för staten att i ett dylikt fall lämna ett inackorderingsbidrag av exempelvis 100 kronor för varje barn.

Givetvis vore det önskvärt, att varje inackorderat barn kunde erhålla undervisning under åtta månader av året, och där detta låter sig göra bör det uppenbarligen också ske. Då det ju nu gäller inackordering under den närmaste tiden, torde emellertid, med hänsyn till de i allmänhet efterblivna skolförhållandena i de trakter, om vilka här är fråga, inackordering i regel

komma att ske i närheten av sådana skolor, där olika avdelningar under-
visas under olika tider av året.»

Nu kan det visserligen invändas, att denna redogörelse daterar sig från slutet av 1917, och att sedan dess statsbidrag lämnats för utjämnande av kommunernas skattebördor. Men behovet av ifrågavarande anslag torde för närvarande icke vara mindre än vid tiden för skolöverstyrelsens utredning. Såsom folkskoleinspektör har jag haft tillfälle konstatera, huru stora svårigheterna verkligen äro på många håll, då det gäller att bereda de skolpliktiga barnen nödortfölig skolundervisning. Inströdda i de milsvida skogarna ligga små byar med 4 à 5 skolpliktiga barn. Det är alltid svårt och ibland nästan omöjligt att få till stånd någon skola i dessa byar och i varje fall blir den av sämsta skolform. Under nu rådande lärarebrist är det också hart när omöjligt att erhålla någon lärarekraft till en sådan obygdsskola. Om nu de skolpliktiga barnen från sådana småbyar bereddes möjlighet till inackordering, skulle därigenom tre goda ting kunna vinnas: Barnen skulle erhålla bättre undervisning, skoldistriktet skulle slippa ifrån att skaffa lokal och materiel för skolor i dessa småbyar, och staten skulle i många fall kunna göra en avsevärd vinst därigenom att månget skoldistrikt skulle kunna reda sig med en lärarinna mindre. Det är här icke fråga om något fattigunderstöd i vanlig mening, utan om huruvida statsbidrag till skolundervisningen i visst fall skall kunna lämnas i annan form än vad nu sker.

Att man gjort liknande erfarenheter och anlagt samma synpunkter på denna fråga även på andra håll, synes mig framgå av ett yttrande av herr Öberg i debatten om min motion vid förra årets riksdag. Jag tillåter mig att därav anföra följande:

»Till belysning av hur förhållandena ställa sig uppe i Norrland i andra kommuner än den, som nu är föremål för riksdagens behandling, skall jag tillåta mig att göra ett litet utdrag ur en skrivelse, som jag erhållit från en skolrådsordförande där uppe och vilket enligt min mening tillfullo ådagalägger nödvändigheten av att denna form av understöd kommer till vidsträcktare användning. Han skriver: Jag har under de år jag tjänstgjort här i Björna vändats under svårigheterna att få en anordning för skolväsendet, som från väsentliga synpunkter kan anses rimlig. De många små byarna efter såväl gränsen mot Anundsjö som gränserna mot Fredrika och Trehörningsjö göra verkligen svårigheter. Av bifogade utdrag ur församlingsboken framgår, att vi ha en massa byar, som för de sex skolåren endast ha att uppvisa 2, 3, 4, 5, 6 barn. Följaktligen ha skolor inrättats med 5, 6 och 7 barn. Av protokollsutdragen framgår, att vi ha inte mindre än 7 —

borde vara 8 och blir det snart, om ej ändring kan åvägabringas — sådana småskolor. Av utdragen framgår också vilka kostnader ett sådant system kräver. Den tanken har därför uppstått, att det kanske med statsmakternas tillhjälp skulle vara möjligt få inackorderingsbidrag för barnen. Det är oerhört löjligt, för att ej säga sorgligt, att statsbidrag lämnas gladeligen till anställande av en lärare, som på två stationer undervisar tillsammans 10 barn. Därtill släpper staten gladeligen till för närvarande cirka 1,080 kronor i lön och 1,500 kronor i dyrtidstillägg, summa 2,580 kronor i lägsta lönegraden. Men att i stället få 1,000 kronor för dessa barns inackordering, det är inte möjligt. Det är just den möjligheten vi här i Björna nu ville förvärva. Vi skulle också kunna uttrycka det så, att vi vilja skänka staten ungefär 4,000 kronor om året.»

Ett skäl att nu upptaga frågan om upphjälpande av skolväsendet i vissa glest befolkade trakter genom statsbidrag till inackordering av skolpliktiga barn synes mig också vara, att de av riksdagen beslutade obligatoriska fortsättningsskolorna om ett par år skola börja sin verksamhet överallt. I många mindre skoldistrikt torde man därvid få nöja sig med en fullgod sådan fortsättningsskola, och därav följer på många håll nödvändigheten av inackordering av de skolpliktiga barnen under dessa kurser.

Skolöverstyrelsen har i sin utredning också yttrat sig angående den ordning, vari bidrag från ifrågavarande anslag skulle sökas, beslutas och utanordnas. Därom skriver den: »De skoldistrikt, som vilja ifrågakomma vid anslaget fördelning hava att genom sina skolråd inom bestämd tid ingiva ansökning härom. Dessa ansökningar skola beledsagas av en motivering, som kan klarlägga det föreliggande behovet, och i övrigt av uppgifter, som nu erfordras för utbekommande av anslag av ifrågavarande art, avseende att ådagalägga det erforderliga beloppets storlek. Ansökningarna inlämnas till vederbörande folkskoleinspektör, som har att jämte eget yttrande inom viss föreskriven tid överlämna dem till folkskolöverstyrelsen. Sedan samtliga ansökningar inkommit till överstyrelsen, remitterar överstyrelsen desamma till vederbörande domkapitel, som efter en i ett sammanhang företagen prövning av samtliga remitterade ansökningar med hänsyn till de ådagalagda behoven uppgör förslag i ärendet, ett särskilt förslag för skoldistrikt inom vardera av de län, som ingå i stiftet. Dessa förslag insändas till överstyrelsen, vilken efter att hava infordrat yttranden från Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i vederbörande län med eget utlåtande överlämnat hela ärendet till Eders Kungl. Maj:t, som i ärendet fattar beslut, innehållande såväl uppgift om de belopp, som skola tillkomma de olika skoldistrikten,

som ock de villkor under vilka dessa belopp få uppbäras. Sedan vederbörande folkskoleinspektörer vitsordat, att de föreskrivna villkoren äro uppfyllda, äga skoldistriktet hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande uppbära dem tillerkända medel.»

Vad, slutligen angår Saxsjö församlings begäran om bidrag av statsmedel för år 1923 till inackordering vid skola av vissa fattiga skolbarn, så delar jag statsrådets uppfattning, att andra kommuner nog finnas, som äro i lika stort behov av statsbidrag för ifrågavarande ändamål, men att verkligt behov även här föreligger synes mig väl vitsordat av att folkskoleinspektören, domkapitlet och skolöverstyrelsen tillstyrkt ett anslag av 1,000 kronor, under villkor att församlingen själv bestrider hälften av de med barnens inackordering förenade kostnaderna.

På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig föreslå:

att riksdagen för beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Saxsjö församling måtte anvisa på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 ett förslagsanslag, högst, 500 kronor, att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, samt att riksdagen i samband därmed måtte hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes framlägga förslag angående upphjälpande av skolväsendet i glest befolkade trakter medelst statsbidrag till inackordering av skolpliktiga barn.

Stockholm den 20 januari 1922.

Carl Sehlin.

